

انتقام جویی ارامنه از شیعیان آذربایجان به جای عثمانی

ارامنه انتقام شکست خود در مقابل عثمانی را از شیعیان آذربایجانی گرفتند و دهها هزار شیعه را کشتند و از موطن اصلی خود بیرون کردند

خبرگزاری آران/سرویس آذربایجان

ضیاءترک یلماز، از شیعیان ترکیه و نیز یکی از فعالان فرهنگی و حقوقی در عرصه بین‌الملل است. وی مدیر 7 سایت علمی - فرهنگی و خبری - تحلیلی است. وی در گفت‌وگو با تسنیم، از وضعیت توزیع جغرافیایی شیعیان در ترکیه و نیز اوضاع عقیدتی، سیاسی - اجتماعی و اقتصادی آنان می‌گوید:

تاریخچه حضور شیعیان در ترکیه

شیعیان ترکیه از نژاد ترک آذری هستند. موطن آن‌ها آذربایجان، ارمنستان و گرجستان است. معمولاً در نوار مرزی ترکیه با ایران و آذربایجان، ارمنستان و گرجستان زندگی می‌کردند و بخشی از آنها نیز از کشورهای هم‌جوار به این منطقه مهاجرت کردند. منطقه اغدیر و کارس و دیگر مناطق مرزی مذکور از زمان تشکیل دولت صفویان در قلمرو ایران بوده و مدارک تاریخی نشان می‌دهد که از سال 1736 تا 1827 میلادی بخشی از ایران بود. این بخش در سال 1827 توسط روسیه تزاری اشغال شده و تا سال 1917 میلادی تحت سیطره روسیه قرار داشت. با وقوع انقلاب بلشویکی منطقه اغدیر توسط ارمنی‌ها به ارمنستان الحاق می‌گردد و به مدت سه سال در اشغال ارمنستان قرار می‌گیرد. ضمناً در سال 1920 این مناطق از اشغال ارمنی‌ها خارج و به ترکیه فعلی ملحق می‌شود.

حضور شیعیان در قلمرو حکومت عثمانی

باید توجه کرد که شیعیان ترکیه به جز مقطعی کوتاه هیچ وقت در قلمرو عثمانی نبودند و از نظر نژادی و مذهبی و فرهنگی در قلمروی دولت‌های ایرانی زندگی کردند. در جنگ ایران و روسیه و عثمانی و روسیه همواره در حال کوچ از شمال به جنوب یا بالعکس، قربانی جنگ‌های قدرت‌های منطقه بودند. به عنوان مثال شیعیان آذربایجان بیشترین تلفات را در جنگ‌های بین عثمانی و ارامنه دادند.

انتقام جویی ارامنه از شیعیان به جای عثمانی

به عبارت دیگر ارامنه انتقام شکست خود در مقابل عثمانی را از شیعیان آذربایجانی گرفتند و دهها هزار شیعه را کشتند و از موطن اصلی خود بیرون کردند. لازم به ذکر است که ایروان فعلی به قول تاریخ‌نویسان، اواخر قرن نوزدهم بیشتر یک شهر مسلمان بود و نه به عنوان شهری مسیحی، که در آن تعداد مساجد شیعه بیشتر از تعداد کلیساها بود.

چرا به شیعیان ترکیه عجم گفته می‌شود؟

شیعیان ترکیه بعد از گذشت نزدیک به یک قرن، هنوز هم توسط مردمان دیگر مناطق شرق ترکیه، به عنوان عجم معروف هستند. جالب این که خود شیعیان هم خود را عجم می‌نامند و دیگران را عثمانی؛ البته نام شیعه جعفری یا آذری در سال‌های اخیر رواج یافته است.

توزیع جغرافیایی شیعیان ترکیه

تعداد زیادی از شیعیان ترکیه از دهه 1960 به علت مشکلات اقتصادی و از دهه 1980 به علت مشکلات امنیتی (درگیری کردها با نیروی دولتی)، از شرق به شهرهای بزرگ مانند استانبول و ازمیر و آنکارا و بورسا و دیگر مناطق ترکیه مهاجرت کردند. در حال حاضر جمعیت شیعیان مقیم استانبول 300-400 هزار نفر تخمین زده می‌شود. البته تخمین جمعیت کل شیعیان ترکیه نیز یک میلیون و ششصد تا یک میلیون و هشتصد هزار نفر است؛ یعنی حدود 5/2 درصد جمعیت 71 میلیونی ترکیه را شکل می‌دهند. بنابراین مناطق شرق ترکیه منطقه پرجمعیت شیعی محسوب می‌شود.

انقلاب اسلامی و ظهور مستبصرین

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران گرایش به مذهب شیعه بین مسلمانان سنی و علوی شروع شد. در حال حاضر در شهرهای مختلف ترکیه، سنی‌های شیعه شده با شیعیان آذری ارتباط و همکاری خوبی دارند. در مورد تعداد دقیق مستبصرین آمار دقیقی در دست نیست و خیلی از آن‌ها هنوز شناسایی نشده‌اند، اما تعداد آن‌ها بالغ بر هزاران نفر است.

وضعیت مذهبی و اعتقادی شیعیان ترکیه

وضعیت مذهبی و اعتقادی شیعیان ترکیه را می‌توان با شیعیان مناطقی از استان‌های آذربایجان شرقی یا همین‌طور آذربایجان غربی قبل از انقلاب مقایسه کرد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، گرایش مردم به دین و پایبندی اقشار مختلف به احکام دینی بهتر شد. در شهرهای بزرگ ترکیه مساجد زیادی ساخته شد که به عنوان مثال فقط در استانبول در سال‌های اخیر حدود 36 مسجد در 35 محله شهر توسط شیعیان بنا گردید که در حال حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرند. شیعیان ترکیه در عبادات و اجرای مراسم‌ها ی خود آزاد هستند و گرایش به آیین‌های مذهبی بین اقشار مختلف در حال رشد است.

سطح فرهنگی و عوامل عقب افتادگی شیعیان ترکیه

شیعیان ترکیه به علل مختلف مانند موقعیت جغرافیایی (دور افتادگی از مراکز فرهنگی)، عقب ماندگی تاریخی، فقدان علما و روحانیون کافی، یکی از عقب‌افتاده‌ترین قشرهای جامعه ترکیه به شمار می‌روند و هنوز هم از سطح مطلوبی برخوردار نیستند. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، بین اقشار مذهبی شیعیان یک جهشی به وجود آمد، اما همچنان هنوز هم قابل مقایسه با اقشار مختلف دیگر جامعه ترکیه نیست. فعالیت‌های انتشاراتی و مسجدی و سایت‌های اینترنتی و سمعی و بصری شروع شده و اثر مثبت خود را هم گذاشت.

سطح اقتصادی شیعیان ترکیه

مردم منطقه شیعه نشین به طور سنتی به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند. این منطقه به علت قرار گرفتن در نوار مرزی شرقی و عمدتاً کردنشین از هیچ‌گونه طرح اقتصادی و صنعتی برخوردار نیست. قرارگرفتن بازارچه‌های مرزی ایران، ترکیه و همچنین راه عبور حمل و نقل بین‌المللی ایران، ترکیه در مناطق کردنشین، و با توجه به بسته بودن مرز ارمنستان - ترکیه مردم منطقه از فواید تجاری خارجی بهره‌مند نمی‌شوند.

شیعیان مقیم شهرهای بزرگ ترکیه نیز عمدتاً کارگری می‌کنند. عده‌ای از آن‌ها کارگاه‌های کوچک نساجی برپا کردند و یا شرکت‌های بازرگانی و ساختمانی و خدماتی معمولی دارند. به نحوی که به راحتی می‌توان گفت گه شیعیان در عرصه اقتصادی نیز نقشی در اقتصاد ترکیه ایفا نمی‌کنند.

وضعیت سیاسی - اجتماعی شیعیان ترکیه

شیعیان ترکیه همان‌طور که در قسمت تاریخچه بیان شد قبل از تشکیل جمهوری ترکیه و اوایل تشکیل آن به عنوان وصله خارجی و امتداد ایران (عجم‌ها) دیده می‌شدند. شورش‌ها مقاومت‌های کردها در دهه سوم و چهارم قرن بیستم باعث شد شیعیان آذری مستقر در منطقه کردنشین شرق، نزد دولت‌مردان و نظامی‌ها اعتبار کسب کنند. کارمندهای محلی معمولاً از آذری‌های شیعه انتخاب می‌شد. پاسگاه‌ها و پادگان‌های نظامی در مناطق شیعه نشین استقرار می‌یافت. بنابراین به‌طور سنتی از حزب دولتی و نهادهای رسمی حمایت می‌کردند.

شیعیان ترکیه و جبهه‌بندی‌های سیاسی

بعد از جنگ جهانی دوم و شروع فعالیت‌های سیاسی چندحزبی و ورود ترکیه به ناتو، صف‌بندی‌های سیاسی چپ و راست بین جوانان در تمام سطوح جامعه شروع شد. آذری‌های شیعه در این جبهه‌گیری‌ها اغلب طعمه گروه‌های ضدکمونیستی و پان‌ترکیست‌ها شده‌اند. /خ

پایان پیام.